

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Social Work Overview of The Society on The Individual Using Addictive Substance: Case of Manisa

Sosyal Hizmet Bakış Açısından Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Toplumun Bakışı: Manisa Örneği

Gözde Yılmaz¹, Derya Şaşman Kaylı²

Abstract:

This study was conducted to examine society's attitudes towards individuals using addictive substances and the factors affecting these attitudes within the framework of the biopsychosocial model and anti-discrimination social service perspective. In this descriptive correlational study, was conducted in Manisa city center on a sample of 396 and a questionnaire developed by the researcher was used as data collection tool, and the collected data was analyzed in IBM SPSS 25.0 software program. It had been determined that the participants who have no relatives who have experienced addiction treatment and who use alcohol and drugs, have more social distance and more negative behaviour towards individuals using addictive substances. It had been found that the participants' use of smoking, alcohol and narcotoc drugs are also important factors affecting their thinking and behavior towards these individuals. In this respect, micro, mezzo and macro social service interventions, which have a holistic perspective in the field of drug addiction, aim at empowering addicts and increasing their social functionality, facilitating access to resources, and combating existing exclusionary attitudes and political arrangements are also very important in solving this problem.

Key Words: Addiction, Anti-Discrimination Social Work, Biopsychosocial Model

¹Manisa Celal Bayar University, Manisa-Turkey, Faculty of Health Sciences Department of Social Work Master Student, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-3331-9304>

²Assoc. Prof., Manisa Celal Bayar University, Manisa-Turkey, Faculty of Health Sciences Department of Social Work, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-7949-2332>

Address of correspondence/Yazışma adresi: Manisa Celal Bayar University Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Campus 45140 – Yunusemre-Manisa- Turkey, Faculty of Health Sciences Department of Social Work Master Student, E-mail: yilmazgozde@gmail.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 25.02.2020, **Date of Revision/Düzelme Tarihi:** 16.08.2020, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 18.08.2020, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 22.09.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Yılmaz, G., Şaşman Kaylı, D. (2020). Social Work Overview of The Society on The Individual Using Addictive Substance: Case of Manisa, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 2(3): 148-54.

© 2020 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpppergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Özet:

Bu çalışma, biyopsikososyal model ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet perspektifi çerçevesinde toplumun bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları ve bu tutumları etkileyen etmenlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı ilişkisel türde olan bu çalışmada, Manisa merkezde çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 396 kişi yer almış, veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu kullanılmış ve veriler SPSS 25 programıyla analiz edilmiştir. Alkol ve uyuşturucu madde kullanan, bağımlılık tedavisi görmüş bir yakını bulunmayan katılımcıların bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik daha fazla sosyal mesafe oluşturduğu ve olumsuz davranışlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma durumlarının da bu bireylere yönelik düşünce ve davranışları etkileyen önemli faktörler olduğu bulunmuştur. Bu çerçevede, madde bağımlılığı alanında bütüncül bir bakış açısına sahip olan, bağımlı bireyleri güçlendirmeyi ve sosyal işlevselliğini arttırmayı, kaynaklara erişimini kolaylaştırmayı, var olan dışlayıcı tutumlarla mücadele etmeyi hedefleyen mikro, mezo ve makro boyuttaki sosyal hizmet müdahalelerinin bağımlılığın önlenmesi ve tedavi edilmesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet, Biyopsikososyal Model

Giriş

Bağımlılık, bireyin fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapısını olumsuz etkileyen bir beyin hastalığı olmasının yanı sıra toplumsal sorunları tetikleyen çok boyutlu bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Madde bağımlılığı sorunu da bu anlamda bağımlı bireyin içinde bulunduğu aile ve toplumla, tedavi sürecinde faydalanabileceği kurum ve kuruluşlarla, bu sorunu ele alan politikalarla yakından ilişkilidir.

Bağımlı bireylerin yaşadığı fiziksel ve psikolojik sorunlara ek olarak intihar, şiddet ve suç davranışları içine girebilmeleri, aileleri ve sosyal çevreleri için risk oluşturabilmekte ve bu örüntüde toplum bağımlı bireylere yönelik olumsuz tutumlar geliştirebilmektedir (Özden, 1992; Klingemann, 1999). Bu olumsuz tutumlar madde bağımlısı bireylerin toplumdaki dışlanmasına, barınma, istihdam ve eğitim gibi hizmetlere erişimlerinin sınırlandırılmasına neden olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal adalet ve insan hakları kavramlarını temel alarak insanların iyilik halini, toplumun refahını yükseltmeyi hedefleyen, kişiler arası ilişkilerle, sosyal politikalarla ve sağlık hizmetleriyle bağlantılı olan sosyal hizmet mesleği, madde bağımlılığı sorunuyla doğrudan ilişkilidir. Günümüzde, bireylerin toplumla ve toplumun kültürüyle iletişiminin zayıflaması, medyada uyuşturucu madde kullanan rol ve modellere ilişkin temsillerin artması gibi birçok faktör madde kullanımının artmasına ve sosyokültürel farklılıkları aşarak birçok ülkenin karşı karşıya kaldığı uluslararası bir sorun haline gelmesine neden olmuştur (Işık, 2013; Dumas ve Hennessey, 1999; Vatandaş, Can, Mahitapoğlu, Yaman ve Kırbaçoğlu, 2016). Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Suç Ofisi'nin (UNODC) verilerine göre uyuşturucu kullanımının dünyada 275 milyona yükseldiği, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi' nin (TUBİM) verilerine göre ise ülkemizde uyuşturucu madde kullanan kişi sayısının 1338 (%3.1) olduğu ve en yüksek oranla %35.4'ünün 15-24 yaş grubundan oluştuğu tespit edilmiştir (UNODC, 2018; TUBİM, 2019). Türkiye'nin uyuşturucu madde üreten ve tüketen bölgeler arasında yer alarak köprü işlevi görmesi (Akgül ve Kaptı, 2010),

madde kullanımının yaşının küçük yaşlara kadar düşmesi ülkemizi bağımlılık yapıcı madde tüketimi konusunda hedef ülke konumuna getirerek büyük risk oluşturmakta ve madde bağımlılığı konusunu önemli kılmaktadır.

Toplumun Bağımlı Bireylere Yönelik Tutum ve Davranışları

Madde kullanımı toplum tarafından, ahlaksızlık ve karakter zayıflığı kavramları ile bütünleştirilmekte ve bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere sosyal uzaklık arzusu beslenmektedir (Husak, 2004, Boekel, Brouwers, Weeghel ve Garretsen, 2015). Yapılan birçok çalışmada da madde bağımlısı bireylerin tehlikeli, saldırgan ve öngörülemez olarak algılandıkları, herhangi bir işi sürdürebilme ve iletişim kurabilme potansiyellerine yönelik beklentilerin düşük olduğu tespit edilmiştir (Corrigan, Kuwabara ve O'Shaughnessy, 2009; Boekel ve ark., 2015; Link, Phelan, Bresnahan, Stueve ve Pescosolido, 1999; Tamar 2001; Janulis 2010).

Bağımlılığın oluşması ile birlikte aile üyeleri arasında bağımlı bireyler kötü karakter özellikleri ile bağdaştırılmakta ve genellikle ailenin destek mekanizmalarından mahrum bırakılmaktadır (Toronto Drug Strategy Implementation Panel, 2010). Ailede başlayan damgalama sürecinin tedavi sırasında sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından da uygulandığı ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının madde kullanım sorunları olan bireyleri reddetme oranının diğer hastalara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir (Boekel ve ark., 2015; Meltzer, Suppes, Burns, Shuman, Orfanos, Sturiano ve Fins, 2013; Ronzani, Higgins ve Furtado, 2009). Benzer şekilde, bağımlı bireylerin suç potansiyeli yüksek kişiler olarak görülmesi emniyet mensubu kişiler tarafından damgalanmasına ve bu bireylerin işlemedikleri suçlardan sorumlu tutulmasına sebep olabilmektedir (Toronto Drug Strategy Implementation Panel, 2010). Toplumsal damgalamanın bağımlı bireyde dışlanmışlık hissi, düşük özsaygı ve depresyon gibi sorunlara neden olması bireyin sosyal işlevselliğini azaltmakta ve tedavi seyrini olumsuz etkilemektedir (Türkmen, Kumaşoğlu ve Akyol, 2015).

Sosyal Hizmet ve Madde Bağımlılığı İlişkisi

Sosyal hizmet; sosyal adaleti ve insan onurunu temel alarak bireylerin, ailelerin ve toplulukların iyilik halini artırmayı amaçlayan bir bilim ve bir meslektir (Sheafor ve Horejsi, 2016; Farley, Smith ve Boyle, 2003; Zastrow, 2013). Toplumun olumsuz tutumlarından kaynaklanan sosyal bölünmelerin ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını, dezavantajlı konumda olan kişilerin baş etme kapasitelerini ve işlevselliğini artırmayı, onları güçlendirmeyi görev edinmektedir (Okitikpi ve Aymer, 2010; Tuncay ve İl, 2006). Bağımlılık yalnızca bireysel çıktıları olmayan, bağımlı bireyin ailesini ve sosyal çevresini de psikososyal açıdan olumsuz etkileyen bir hastalıktır. Sosyal hizmet uygulamasının temelini oluşturan ekolojik çerçeveye bu anlamda bireyi, etkileşim içinde bulunduğu çevre içinde ele alarak değişime olumlu destek verecek tüm kaynakları göz önünde bulunduran, tıbbi, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla bir arada ele alan biyopsikososyal modeli kullanılmaktadır (Galvani, 2015; Sevin ve Erbay, 2008; De Angelis, 1991). Dolayısıyla sosyal hizmet, madde bağımlılarının sosyal dışlanmasını engelleyecek ve topluma yeniden bütünleşmesini sağlayacak müdahale planlarında da rol ve sorumluluk sahibidir. Bağımlı bireylere yönelik ayrımcı tutumların önlenmesi ve bu bireylerin sosyal haklardan faydalanabilmesi için toplumun bağımlı bireylere yönelik davranışlarını ve bu davranışların nedenlerini tespit etmek son derece önemlidir ve ülkemizde söz konusu konuyla ilgili araştırmaların oldukça sınırlı olması, bu alana yönelik çalışmalarını önemli kılmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, biyopsikososyal model ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet perspektifi çerçevesinde, toplumun bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik davranışlarının ve bu davranışları etkileyen etmenlerin incelenmesi amacıyla yapılmış tanımlayıcı ilişkisel türde bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırma, Manisa il merkezinde 1 Şubat 2019- 28 Mayıs 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, en geniş örneklem büyüklüğü için beklenen frekans %50 kabul edilerek, %95 güven aralığı ve ± 5 sapma ile minimum örneklem büyüklüğü 384 olarak hesaplanmış ve araştırma, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul 396 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan aydınlatılmış onam formu alınmıştır. Küme örnekleme yöntemi kullanılarak Manisa merkezde bulunan 57 mahallenin her biri küme olarak kabul edilmiş ve aralarından random olarak seçilen 8 mahallede araştırma yürütülmüştür. Araştırma gerçekleştirilmeden önce Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan onay alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik bilgi formuyla birlikte, toplumun bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik

tutumlarını inceleyen bir ölçek bulunamamış olmasından dolayı literatürden faydalanarak oluşturulmuş 33 soruluk bir form kullanılmıştır. Form, bağımlılık yapıcı madde kullananların kişilik özellikleri, bu kişilerle ikili ilişkiler, bu kişilere sosyal ve toplumsal bakış açısı, bağımlılık yapıcı madde kullanmaya ve tedaviye yönelik görüşler olmak üzere dört temel başlık altında oluşturulmuştur. Soruların anlaşılır olup olmadığını tespit edebilmek için 20 kişiye ön test uygulanmış, herhangi bir soruyla karşılaşmadığı gözlemlenmiş ve diğer katılımcılara uygulanmaya devam edilmiştir. 5'li likert formatında oluşturulan formda yüksek sıra ortalaması puanı daha fazla olumsuz tutumu ve damgalamayı temsil etmektedir.

Veri Analizi

Araştırmada toplanan veriler SPSS 25.0 programıyla analiz edilmiş olup verilerin istatistiksel analizinde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Verilerin iç tutarlılık ve çarpıklık değerleri Lind, Marchal ve Wathen (2006) tarafından geliştirilen ± 2 değer aralığı dikkate alınarak incelenmiş, Kolmogorov-Smirnov testi sonrasında verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiş, non-parametrik testlere gidilmiştir. Değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkiler ki-kare, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis H testi kullanılarak incelenmiş, ilişkili bulunan değişkenlerin arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü ölçmek amacıyla da korelasyon ve regresyon testleri uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılanların, %56,1'inin (n=222) kadın ve %43,9'unun (n=174) erkek olduğu, en küçüğü 18 ve en büyüğü 82 yaşında olmak üzere çoğunluğu %41,7 (n=165) oranla 31-43 yaş arası ve %32,1 (n=127) oranla 18-30 yaş arası oluşturduğu, en yüksek oranlarla %46'sının (n=182) üniversite, %36,6'sının (n=145) ortaöğretim mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası evlidir ve %58'i (n=229) çocuk sahibidir.

Katılımcıların yarısından çoğu Manisalı olmakla birlikte %16'sının (n=64) memuriyet tayini ile ve %15'inin (n=61) ekonomik sebepli göçle Manisa'ya yerleştiği tespit edilmiştir. Katılımcıların %37'si (n=145) 3001-5000 tl arası ve %35'i (n=138) 15001-3000 tl arası aylık gelire sahipken, %36'sı (n=141) memur, %23'ü (n=91) işçi ve %12'si (n=49) ev kadınıdır.

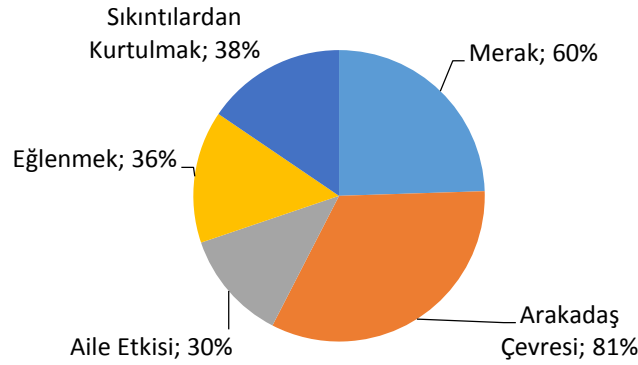
Tablo 1'de de görüldüğü üzere katılımcıların %42'sinin (n=168) sigarayı %60,1'inin (n=238) alkolü hiç kullanmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %37'si (n=146) hem alkol hem de sigara kullanırken, %24'ü (n=93) sigara kullanıp alkol kullanmamaktadır. Katılımcıların %95,7'sinin (n=379) hayatı boyunca hiç uyuşturucu madde kullanmadığı, %11'inin (n=44) ailesinde ve yakın çevresinde uyuşturucu madde kullanan ve %6,3'ünün (n=25) yakın çevresinde alkol veya madde bağımlılığı tedavisi görmüş birinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sigara ve Alkol Kullanma Durumları

DEĞİŞKENLER	Kadın		Erkek		Toplam	
	SAYI	YÜZDE	SAYI	YÜZDE	SAYI	YÜZDE
Sigara Kullanma Durumu						
Hiç kullanmadım	115	%51,8	53	%30,5	168	%42,4
Yılda birkaç kez	27	%12,2	18	%10,3	45	%11,4
Ayda bir paket	9	%4,1	10	%5,7	19	%4,8
Haftada bir paket	25	%1,3	14	%8	39	%9,8
Hemen hemen her gün bir pakete yakın	44	%19,8	72	%41,4	116	%29,3
Bıraktım	2	%0,9	7	%4	9	%2,3
Alkol Kullanma Durumu						
Hiç kullanmadım	152	%68,5	86	%49,4	238	%60,1
Yılda birkaç kez	52	%23,4	52	%29,9	104	%26,3
Ayda bir	14	%6,3	16	%9,2	30	%7,6
Haftada bir	3	%1,4	14	%8	17	%4,3
Hemen hemen her gün	1	%0,5	5	%2,9	6	%1,5
Bıraktım	0	%0	1	%0,6	1	%0,3
Toplam	222	100	174	100	396	100

Katılımcıların, madde kullanımına sebep olan etkenlere ilişkin görüşleri Grafik 1'de verilmiştir, %81'lik oranla arkadaş çevresinin ve %60'lık oranla da merak

faktörünün madde kullanımına başlamada etkili olduğu görüşü hakimdir.

Grafik 1. Madde Kullanımına Neden Olabilecek Faktörler

Tablo 2'de, Mann Whitney U testine göre değişkenlerin sıra ortalamaları incelendiğinde, ailesinde madde kullanan birisi olması durumunda erkeklerin kadınlardan daha çok utanacağı ve kadınların bu bireylerden korkma oranının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bunun yanı sıra çocuk sahibi olan katılımcıların madde kullanan kişilerin karakterlerinin gelişmemiş olduğu ve ailesinde böyle biri olması durumunda utanacağı şeklindeki olumsuz düşünceleri çocuk sahibi olmayan katılımcılardan daha yüksektir.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerinin ve Çocuk Sahibi Olma Durumlarının Yasa Dışı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Düşüncelerine Etkisi

Sorular	Değişkenler	N	Sıra Ortalaması	U	z	p
Ailemde bağımlılık yapıcı madde kullanan birisi olsa, utanırım.	Cinsiyet					
	Kadın	222	185,28	16379	-2,665	0,008
	Erkek	174	215,36			
	Çocuk sahibi olma durumu					
	Var	229	210,20	16442	-2,445	0,014
	Yok	167	182,46			
Bağımlılık yapıcı madde kullanan kişilerin kişiliklerinin gelişmemiş olduğunu düşünürüm.	Çocuk sahibi olma durumu					
	Var	229	209,43	16619	-2,291	0,022
	Yok	167	183,51			
Bağımlılık yapıcı madde kullanan kişilerden korkarım.	Cinsiyet					
	Kadın	222	218,51	15640	-3,557	0,000
	Erkek	174	179,79			

Katılımcıların eğitim düzeyleri yükseldikçe, bağımlı bireylere tedavi sürecinde yardımcı olabileceklerine yönelik puanlarının arttığı tespit edilmiştir (Kruskal Wallis H testi, $\chi^2 = 12,379$; $p < 0,05$). Bağımlı bireylere tedavi sürecinde yardımcı olabilme düşüncesi üzerinde katılımcıların aylık gelir düzeylerinin de etkili olduğu ve aylık gelir düzeyi yükseldikçe bu bireylere yardım edebileceklerine yönelik puanlarının azaldığı tespit edilmiştir ($\chi^2 = 24,828$; $p < 0,05$). Tedavi sürecinde yardımcı olabilme düşüncesi ile aylık gelir düzeyi arasındaki korelasyonun negatif olduğu görülmüştür ($r = -0,413$; $p < 0,05$). Regresyon analizi sonucunda da bu iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüş ve katılımcıların aylık gelir düzeyi yükseldikçe BYM kullanan bireylere tedavi sürecinde yardım edebileceklerine yönelik puanlarının azaldığı bulunmuştur ($R^2 = 0,051$; $p < 0,05$). *Katılımcıların aylık gelir düzeyi arttıkça, ailelerinde madde kullanan biri olması durumunda utanç duyacaklarına yönelik puanların da arttığı görülmüştür* ($\chi^2 = 11,522$; $p < 0,05$).

Yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda; katılımcıların bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerin tehlikeli insanlar olduğuna (Sigara $\chi^2 = 31,634$; Alkol $\chi^2 = 21,073$; Uyuşturucu $\chi^2 = 13,423$) kendi hayatları ile ilgili doğru kararlar alamayacaklarına (Sigara $\chi^2 = 15,309$; Alkol $\chi^2 = 22,705$; Uyuşturucu $\chi^2 = 19,635$) suç işleme olasılıklarının daha fazla olduğuna (Sigara $\chi^2 = 24,572$; Alkol $\chi^2 = 27,437$; Uyuşturucu $\chi^2 = 16,849$), bu durumun bir hastalık olduğuna (Sigara $\chi^2 = 12,922$; Alkol $\chi^2 = 12,902$; Uyuşturucu $\chi^2 = 19,010$), bu bireylerle sohbet edip ilişki kurulabileceğine (Sigara $\chi^2 = 22,904$; Alkol $\chi^2 = 31,399$; Uyuşturucu $\chi^2 = 18,663$), bu kişilerden uzak durmaya çalıştığına (Sigara $\chi^2 = 12,705$; Alkol $\chi^2 = 18,735$; Uyuşturucu $\chi^2 = 12,420$) ve ailesinde madde kullanan birinin olması durumunda utanacağına (Sigara $\chi^2 = 17,978$; Alkol $\chi^2 = 23,390$; Uyuşturucu $\chi^2 = 19,454$) yönelik düşünceleri ile sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde katılımcıların sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma sıklıkları arttıkça madde kullanımını bir hastalık olarak kabul edilme oranının ve olumsuz davranışların azaldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra katılımcıların uyuşturucu madde kullanmış olmalarının bu bireylerin sözüne güven olmayacağı yönündeki düşüncelerine ait puanları azalttığı ($\chi^2 = 14,018$), alkol ($\chi^2 = 12,306$) ve uyuşturucu madde ($\chi^2 = 18,367$) kullanıyor olmalarının bağımlı bireylerin herhangi bir işte çalışmaması gerektiği yönündeki düşüncelerine ait puanları azalttığı, sigara ($\chi^2 = 13,457$) ve alkol ($\chi^2 = 14,103$) kullanma sıklıkları arttıkça da bağımlı bireylerin kullandıkları maddeyi bırakmayacaklarına yönelik düşüncelerine ait puanların azaldığı tespit edilmiştir.

Araştırma çerçevesinde yapılan Mann Whitney U testi sonucunda, ailesinde alkol, uyuşturucu madde kullanan ve bağımlılık tedavisi görmüş biri bulunan katılımcıların bu bireylerin tehlikeli olduğu (Alkol kullanan; $U = 15865$, Uyuşturucu kullanan; $U = 3551$, Tedavi gören; $U = 2547$), suç işleme potansiyellerinin yüksek olduğu (Alkol kullanan; $U = 17436$, Uyuşturucu kullanan; $U = 4376$, Tedavi gören; $U = 3045$), bu kişilerden korktuğu (Alkol kullanan; $U = 15640$, Uyuşturucu kullanan; $U = 4228$, Tedavi gören; $U = 2010$) ve ailesinde madde kullanan biri olsa utanacağı (Alkol kullanan; $U = 16794$, Uyuşturucu kullanan; $U = 4988$, Tedavi gören; $U = 3227$) yönündeki düşüncelerine ait puanlar diğer katılımcılardan daha

düşükken bu bireylerle sohbet edip ilişki kurabileceklerine (Alkol kullanan; $U = 15660$, Uyuşturucu kullanan; $U = 4205$, Tedavi gören; $U = 2681$) yönelik puanları daha yüksektir.

Tartışma

Çalışma kapsamında elde edilen verilerden ailesinde bağımlılık yapıcı madde kullanan birinin olması durumunda erkeklerin kadınlardan daha çok utanacağı ve bu bireylerden kadınların daha çok korktuğu tespit edilmiştir. Yine çocuk sahibi olan katılımcıların ailesinde bağımlılık yapıcı madde kullanan birinin olması durumunda utanacağı yönündeki düşünceleri çocuk sahibi olmayan katılımcılardan daha yüksektir. Literatürde bu verilerle ilgili tespitlerde bulunan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda (Arıkan, Genç, Etik, Aslan ve Parlak, 2004) eğitim seviyesi düştükçe alkol ve madde bağımlısı bireylere yönelik etiketlemelerin arttığı bulunmuştur ancak bu çalışmanın bulgularıyla benzeşmemektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe katılımcıların bağımlı bireylere tedavi sürecinde yardımcı olabileceğine yönelik düşüncelerine ait puanlarının arttığı, aylık gelir düzeyi yükseldikçe katılımcıların bağımlı bireylere tedavi sürecinde yardımcı olabileceklerine yönelik tutumlarının ise azaldığı tespit edilmiştir. Yine aylık gelir düzeyi yükseldikçe katılımcıların, ailesinde bağımlılık yapıcı madde kullanan birinin olması durumunda utanacaklarına yönelik tutumları artmaktadır.

Ailesinde ve çevresinde alkol ve uyuşturucu madde kullanan, bağımlılık tedavisi görmüş yakını bulunan katılımcıların bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerle sohbet edip ilişki kurabilme oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu verilerle ilgili yapılan çalışmaları destekler niteliktedir (Boekel ve ark., 2015). Ayrıca katılımcıların alkol ve madde kullanımında arkadaş faktörünün etkili olduğunu düşünmesinin (%81, $n = 321$) de bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerle sosyal ilişkiler kurma oranlarını azalttığı tespit edilmiştir. Yine ailesinde ve yakın çevresinde alkol ve uyuşturucu madde kullanan ve bağımlılık tedavisi görmüş birileri bulunan katılımcıların, diğer katılımcılara oranla bu bireyleri daha az tehlikeli olarak nitelendirdikleri ve bu bireylerden daha az korktukları tespit edilmiştir. Literatürde bu farklılığı ele alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır ancak birçok çalışmada bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerin tehlikeli ve öngörülemez olarak tanımlandıkları ifade edilmektedir (Crisp, Gelder, Goddard ve Meltzer, 2005; Mushtaq, Mendes, Nikolaou ve Luty, 2015). Ronzani ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan bir çalışmada ise madde kullanan bireylerin tehlikeli olarak değerlendirilmesinin sosyal kaçınmanın ve izolasyonun artmasına neden olduğu belirtilmektedir.

Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanmamış olan katılımcıların, bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylerin tehlikeli olduğuna, bu bireylerin kendi hayatları ile ilgili doğru kararlar alamayacaklarına, suç işleme olasılıklarının yüksek olduğuna ve bu bireylerden uzak durmaya çalışacağına yönelik olumsuz tutumlarının diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum bağımlılık yapıcı madde kullanan katılımcıların benzer deneyimleri yaşamalarının empati duyma olasılıklarını arttırdığını ve dolayısıyla bu

bireyleri etiketleme oranlarını azalttığını düşündürmektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda bu sonucu destekler niteliktedir (Toronto Drug Strategy Implementation Panel, 2010). Dikkat çekici bir başka bulgu ise katılımcıların sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanım sıklıkları arttıkça yasa dışı madde kullanımını bir hastalık olarak görme oranlarının azalmasıdır.

Çalışma kapsamında bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik düşünce ve davranışlar üzerinde etkili olan faktörlerin, katılımcıların bu bireylere tedavi sürecinde yardım edebileceklerine yönelik düşünceleri üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda bağımlı bireylere yönelik olumsuz davranışlara rağmen bağımlılık tedavisinde katılımcıların yardım etme isteğinde olduğunu destekler niteliktedir (Ögel, 2002).

Sonuç

Bağımlılık sorunu nedenleri itibariyle bireyin içinde bulunduğu aile, sosyal çevre ve toplumdaki etkilenen, sonuçları itibariyle bu dinamikleri etkileyen ve tedavi sürecinde de bu dinamiklerle bir arada ele alınması gereken çok boyutlu bir sorundur. Toplumun bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik ayrıştırmacı davranışları tedavi sürecini olumsuz etkilemektedir. Nitekim veri toplama sürecinde de araştırma konusunun madde bağımlılığı olmasından dolayı birçok kişinin araştırmaya katılmayı reddettiği, insanların madde bağımlılığı konusuna uzak durduğu ve önyargılı olduğu gözlemlenmiştir. Bağımlı bireylerin tedavi süreçlerinin kısılması ve toplumla bütünleşmesinin sağlanabilmesi için toplum destekli tedavi programlarının oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Araştırmamızın bulguları, bu programların oluşturulabileceğini destekler niteliktedir. Ayrıca bu çalışma konusunun ulusal ölçekte yapılmasının, bağımlılığın tedavi sürecine yeni bakış açıları kazandıracağı ve bu alandaki politikaları geliştireceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Akgül, A., Kaptı, A. (2010). Türkiye'nin Uyuşturucu ile Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi. İçinde: Özeren S, Sözer MA, Demir OÖ, (Ed.), Yerelden Küresele Sınırşan Suçlar kitabı içinde (s.75-99). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Arıkan, Z., Genç, Y., Etik, Ç., Aslan, S., Parlak, İ. (2004). Alkol ve Diğer Madde Bağımlılıklarında Hastalar ve Yakınlarında Etiketleme, *Bağımlılık Dergisi*, 5(2), 52-56.
- Bookel, L., Brouwers, E., Weeghel, J., Garretsen, H. (2015). Comparing stigmatising attitudes towards people with substance use disorders between the general public, GPs, mental health and addiction specialists and clients, *International Journal of Social Psychiatry*, 61(6), 539-549.
- Corrigan, P.W., Kuwabara, S.A., O'Shaughnessy, J. (2009). The public stigma of mental illness and drug addiction: Findings from a stratified random sample, *Journal of Social Work*, 9(2), 139-147.
- Crisp, A., Gelder, M., Goddard, E., Meltzer, H. (2005). Stigmatization of people with mental illnesses: a follow-up study within the changing minds campaign of the Royal College of Psychiatrists, *World Psychiatry*, 4(2), 106-113.
- De Angelis, T. (1991). No one method better in treating addiction, *The APA Monitor*, October, p.10.

Bağımlı bireylere yönelik ayrımcı tutumların en aza indirgenmesi, tedavi süreçlerinin daha etkili olması ve kısa sürede tamamlanabilmesi için bağımlı bireylerin toplumsal işlevlerini yerine getirebilmesinde sosyal hizmet disiplini, ayrımcılık karşıtı ve güçlendirme yaklaşımı uygulamalarıyla bu anlamda psikososyal müdahaleler yürütmekte ve bu alanlarda kamu politikalarının geliştirilmesine destek vermektedir. Bütüncül bir bakış açısına sahip olan sosyal hizmet disiplininin, çok boyutlu bir sosyal sorun olan madde bağımlılığı sorununun çözülmesinde önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

Beyannameler

Etik Onay ve katılım izni

Araştırma gerçekleştirilmeden önce Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 26.12.2018 tarihli ve E.59590 sayılı kararla onay alınmıştır.

Yayın izni

Uygulanamaz.

Veri ve materyallerin mevcudiyeti

Mevcut çalışma sırasında kullanılan veya analiz edilen veri kümeleri, talep üzerine ilgili yazardan temin edilebilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

GY kuramsal çerçeveyi oluşturmuş, veri toplamış, toplanan verileri analiz etmiş ve yorumlamıştır. DY süpervizyon rolünü üstlenerek makalenin yazılmasında, veri analizinde ve yorumlanmasında büyük katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Teşekkür

Uygulanamaz.

- Link, B.G., Phelan, J.C., Bresnahan, M., Stueve, A., Pescosolido, B.A. (1999). Public conceptions of mental illness: labels, causes, dangerousness, and social distance, *American Journal of Public Health*, 89(9), 1328-1333.
- Meltzer, E.C., Suppes, A., Burns, S., Shuman, A., Orfanos, A., Sturiano, C.V., Fins, J.J. (2013). Stigmatization of substance use disorders among internal medicine residents, *Substance Abuse*, 34(4), 356-362.
- Mushtaq, S., Mendes, V., Nikolaou, V., Luty, J. (2015). Analysis of the possible components of stigmatised attitudes towards depression and heroin dependence, *Journal of Substance Use*, 20(6), 399-406.
- Okitiki, T., Aymer, C. (2010). Key Concepts in Anti-Discriminatory Social Work. London: Sage.
- Ögel, K. (2002). Türkiye’de Madde Bağımlılığı (2.bs). *İstanbul: İQ Kültür Sanat Yayıncılık*.
- Özden, S.Y. (1992). Uyuşturucu Madde Bağımlılığı (1.bs). *İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri*.
- Ronzani, T., Higgins Biddle J., Furtado, E. (2009). Stigmatization of alcohol and other drug users by primary care providers in Southeast Brazil, *Social Science & Medicine*, 69(7), 1080-1084.
- Sevin, Ç., Erbay, E. (2008). Madde Bağımlılarının Tedavi Sonrası Sosyal Yaşamdaki Sorunları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları, *Bağımlılık Dergisi*, 9(1), 36-40.
- Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2016). Sosyal Hizmet Uygulaması: Temel Teknikler ve İlkeler (Bilgen, A., Kaynarkaya, B., Gülmez, D., Baran Çiftci, D., Türközü, S.E., Çoban, F., Çelik, G., Özen, H., Uraz, O., Uraz, T., Oğuz, Y.S., Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Tuncay, T., İl, S. (2006). Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama: sosyal adalet paradigması temelinde bir özgülleştirme pratiği, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-71.
- Türkmen, S.N., Kumaşoğlu, Ç., Akyol, T. (2015). Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi (AMATEM) Biriminde Yatan Bireylerde İçselleştirilmiş Damgalama ve Yaşam Kalitesi, *Bağımlılık Dergisi*, 16(4), 182-191.
- Vatandaş, C., Can, B., Mahitapoğlu, H., Yaman, V., Kırbaşoğlu, Z. (2016). Türkiye’de Gençlik ve Uyuşturucu Madde Sorunu, İstanbul: SEKAM Yayınları.
- Tamar, D. (2001, Ekim). Psikoaktif madde kullananlara karşı halkın tutumu. 37. Ulusal Psikiyatri Kongresi: İstanbul, 29-30.
- Toronto Drug Strategy Implementation Panel. (2010). Stigma, Discrimination and Substance Use: Experiences of people who use alcohol and other drug in Toronto, September. https://www.toronto.ca/wpcontent/uploads/2018/01/93e2stigmadiscrip_rep_2010_aoda.pdf Erişim Tarihi: 08.04.2019
- TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi), Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılık İle Mücadele, 2019 Türkiye Raporu, Ankara: TUBİM.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2018 World Drug Report, Vienna.
- Zastrow, C. (2014). Sosyal Hizmete Giriş (A. Aykara, A. Beyazova, B. Yakut Çakar, C. Evren, Ç. Karaca, D. Baran Çiftci, E. Yıldırım, E. Bahşi, G. Albayrak, M. S. Birdal, S. Yağcıoğlu, S. Kurukafa, V. Yılmaz, (Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.